

УДК 340.1(043.2)

Загорна В. Ю., студентка,
Навчально-науковий Юридичний інститут,
Національний авіаційний університет, м. Київ,
Науковий керівник: Шапенко Л. О., асистент

ПРАВО ТА МОРАЛЬ ЯК ВЗАЄМОЗАЛЕЖНІ РЕГУЛЯТОРИ СУСПІЛЬНОГО ЖИТТЯ

Співвідношення права і моралі все частіше стає об'єктом дослідження вітчизняних вчених, які особливу увагу звертають на нерозривну взаємодію цих категорій. Адже право і мораль є засобами соціального регулювання, що суттєво впливають на забезпечення порядку та нормального розвитку усіх сфер суспільного життя, а також є тими ціннісними критеріями правової культури, що відображають процес модернізації цивілізаційного розвитку держави.

Термін «право» є полісемічним за своїм змістом та застосовується у різних значеннях, зокрема таких, як: наявність у особи певного інтересу; можливість здійснення вчинку; гарантованість своєї власної поведінки; вимога до поведінки інших осіб; відповідність критеріям правильності, справедливості; виправданість, правдивість та ін. Згідно нормативістської теорії право визначається як система встановлених чи санкціонованих державою формально визначених правил поведінки, що забезпечуються та охороняються примусовою силою держави [1, с. 87-89].

Мораль у наукових джерелах розглядається як найважливіший соціальний інститут, який складає сукупність принципів, оцінок та норм, що відображають уявлення людей про добро і зло, а також те, що схвалюється чи заперечується суспільством [1, с. 100; 2, с. 21].

Погоджуючись із думкою Н. Коваленко, слід зазначити, що мораль діє на особистість через свідомість, базуючись на духовному житті, і не обов'язково при цьому має зовнішній прояв. Право ж, виступаючи інституційним регулятором, слугує провідником моралі, створює умови для закріплення та захисту етичних засад суспільства. Автор зазначає, що мораль робить людину добродісною, а право – законослухняною [2, с. 20]. Тобто, перебуваючи у тісному взаємозв'язку, і право, і мораль шляхом впливу на свідомість формують модель бажаної поведінки особистості.

Право та мораль є самостійними регуляторами відносин у суспільстві та мають суттєві відмінності, зокрема різняться за: своїм походженням (норми моралі формуються поступово, передаються від покоління до

покоління, мають неофіційний характер, а норми права встановлюються державою в результаті взаємодії людей); сферою регулювання (норми моралі врегульовують відносини, що не піддаються зовнішньому впливу, норми права ж регулюють відносини, які мають загальносуспільне значення та підпадають під зовнішній контроль); формою вираження (норми моралі не мають офіційного закріплення на відміну від норм права, які є формально вираженими у нормативно-правових актах); засобами забезпечення та специфікою санкцій (дотримання норм моралі забезпечується свідомістю особи чи громадською думкою, а охорона та гарантування норм права покладається на державу) [1, с. 101]. Разом з тим, можна виокремити і спільні риси досліджуваних категорій: врегульовують відносини в суспільстві, тобто мають спільний предмет регулювання; носять загальний характер впливу, оскільки адресуються значній кількості індивідів; спрямовані на досягнення спільної мети, а саме на впорядкування суспільних відносин; мають єдину духовну природу, забезпечуючи реалізацію принципів справедливості та гуманізму; виконують функцію соціального компромісу між членами суспільства; є засобами нормативного вираження справедливості, тобто формують правила поведінки та межі свободи суб'єктів; є універсальними засобами оцінки поведінки суб'єктів у різних сферах суспільної діяльності; впливають на розвиток суспільної свідомості [3, с. 18].

Зазначене свідчить, що норми моралі, склавшись в результаті історичного розвитку людства в процесі боротьби зі злом, утвердження добра і справедливості, й нині залишаються основою для формування правової системи державно-організованого суспільства, є важливою складовою регулятивної спроможності права, що має бути моральним, а закони справедливими та гуманними.

Більш повно зрозуміти сутність права і моралі як взаємозалежних категорій можна завдяки розгляду обов'язку як правового, так і морального. Адже в суспільстві існують всеосяжні зв'язки взаємності, які породжують обов'язки. Більшість відносини мають добровільний характер, які передбачають добровільне взаємне виконання зобов'язань, яке навіть не будучи рівнозначним за цінністю, може прийматися стороною як еквівалент. Взаємні відносини виникають, коли знайдено певний критерій цінності, що об'єднує людей чи спільноту і який можна застосовувати до різних суспільних категорій чи явищ. Виконуючи обов'язок, особа очікує належне ставлення й до себе. Все це свідчить про те, що відносини теоретично і практично повинні бути взаємними, заснованими на сприйнятті особою на рівні свідомості моральних норм, що, в свою чергу, передбачає дотримання і правових норм, в результаті чого досягається відповідний правопорядок в соціумі.

Підводячи підсумки, можна констатувати, що право базується на принципах загальнолюдської моралі та взаємних моральних відносинах,

досить часто узгоджує свої норми з емпірично-визнаними позиціями людства, що виявляється у санкціонуванні моральних норм державою. Разом з тим, право, домінуючи над моральними догмами та застиглими канонами суспільної моралі, «підштовхує» суспільні відносини до подальшого розвитку, відміни старих і прийняття нових норм права, тобто до вирішення суспільних проблем взаємовідносин державною силою.

Література

1. Петришин О. В. Теорія держави і права: підруч. / О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін. – Х.: Право, 2014. – 368 с.
2. Коваленко Н. Ю. Співвідношення права й моралі в контексті правової культури / Н. Ю. Коваленко // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2015. – Вип. 3. – Т. 1. – С. 20-23.
3. Самолюк Ю. М. Співвідношення права і моралі / Ю. М. Самолюк // Судова апеляція. – 2009. – № 2(15). – С. 16-23.

УДК 340.111(043.2)

Зозуля Ю. С., студентка,
Навчально-науковий Юридичний інститут,
Національний авіаційний університет, м. Київ
Науковий керівник: Шапенко Л. О., асистент

МІСЦЕ НОРМИ ПРАВА В СИСТЕМІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Правові норми – це один з найістотніших факторів, що забезпечує стабільність функціонування того чи іншого соціального організму. В юридичній літературі під нормою права переважно розуміють закріплене у джерелах права правило загального характеру, що визначає стандарт належної чи дозволеної поведінки або наслідки його порушення, ефективна дія якого забезпечується державою [1, с. 160; 2, с. 242]. Ю. Пацурківський зазначає, що норми права встановлюють ідеальні моделі, критерії потенційно можливої правомірної поведінки [3, с. 59]. Іншими словами кажучи, норма права є певною моделлю правомірної поведінки, що встановлюється і охороняється державою.

Проте нормативні приписи держави не завжди являються класичними моделями поведінки особи. Значна їх частина є спеціалізованими (нетиповими), так як несуть у собі свого роду незавершені риси моделі, хоча і є нормативними настановами держави. Такі норми права безпосередньо відносини між суб'єктами не врегульовують, а лише сприяють реалізації правил поведінки і в такий спосіб опосередковано впливають на суспільні відносини, виконуючи субсидіарну функцію у правовому регулюванні [1, с. 160-170].